

УДК 378.13 (497.2)

М.В. ЧЕХОВСЬКА,
*аспірант кафедри педагогіки та психології
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*

АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ РЕСПУБЛІКИ БОЛГАРІЯ

У статті розглядається сучасний стан підготовки професійних педагогічних кадрів Республіки Болгарія. Проаналізовано діючу Національну стратегію розвитку працівників освіти Республіки Болгарія. Здійснено аналіз кількісних показників системи вищої педагогічної освіти країни. Охарактеризовано сучасний стан та перспективи підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу педагогічних спеціальностей.

Ключові слова: вища педагогічна освіта, педагогічні кадри, Республіка Болгарія, педагогічна кваліфікація.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В епоху глобалізації кожна з країн прагне збагатити свій історично напрацьований освітній потенціал, активно вивчаючи інноваційний досвід організації та змісту систем вищої освіти за кордоном. Вища педагогічна освіта України потребує значного реформування вітчизняних освітніх моделей у зв'язку з інтеграцією нашої країни до європейського освітнього простору. Одним із важливих напрямів для вдосконалення існуючої системи підготовки педагогічних кадрів в Україні є аналіз світового досвіду. Враховуючи це, конче необхідним є вивчення, аналіз та узагальнення досвіду країн Євросоюзу. Отже, удосконалення існуючої системи підготовки висококваліфікованих педагогічних фахівців в Україні потребує аналізу світового досвіду і, зокрема, Республіки Болгарія.

Аналіз останніх досліджень та публікацій з теми. Теорія та практика зарубіжного освітнього процесу була предметом наукового пошуку провідних українських науковців: Н. Абашкіної, Т. Барського, О. Глузмана, С. Головка, Т. Десятова, Г. Єгорова, А. Каплун, Ю. Кіщенко, К. Корсака, О. Кузнецової, А. Лігоцького, О. Огієнко, Л. Пуховської, С. Сапожникова, А. Сбруєвої, І. Шемпрух. Розвиток професійної освіти Болгарії в контексті європейської інтеграції і глобалізаційних процесів розглядали М. Антова, І. Вільш, Л. Дімітров, Я. Мерджанова, Г. Мілянкова, Л. Пуховська, П. Радєв, С. Сапожников, К. Чарнецькі. Також досліджуються питання історії і філософії вищої педагогічної освіти (С. Гончаренко, Н. Ладижець, І. Зязюн, В. Луговий, В. Майборода, Ф. Паначін, Н. Ничкало, З. Равкін, В. Шадріков, Ш. Чанбарісов, І. Яковлев, М. Ярмаченко).

Формулювання мети. Метою статті є аналіз сучасного стану та перспектив покращання професійної педагогічної підготовки освітян Республіки Болгарія.

Згідно з метою було поставлено завдання: охарактеризувати та проаналізувати сучасний стан системи підготовки педагогічних кадрів Республіки Болгарія.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні якість вищої освіти педагогічних працівників має важливе значення для сталого зростання системи вищої освіти Республіки Болгарія. Найважливішою умовою для забезпечення якості вищої педагогічної освіти, професійної підготовки вчителів, а також підвищення кваліфікації освітян є відповідність освітньої системи динамічно мінливим соціальним та економічним умовам сьогодення. У цьому сенсі

великого значення набувають правила, що регулюють процеси в системі освіти різних європейських, національних та регіональних програм з надання вищої освіти та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Національна стратегія розвитку працівників освіти Республіки Болгарія спрямована на вирішення більшості проблем освітньої галузі.

Національна стратегія розвитку педагогічного персоналу Республіки Болгарія розроблена відповідно до мети Стратегії Європейського Союзу для забезпечення раціонального, стійкого та інклюзивного зростання «Європа-2020», а також відповідно до стратегічних цілей загальноєвропейського співробітництва в галузі освіти та професійної підготовки «Освіта та навчання 2020», постанови Ради з 26.11.2009 щодо професійного розвитку вчителів та освітніх лідерів з політики гуртування Європейського Союзу на період 2014–2020 (зокрема з тематичною метою інвестування в освіту, вищу школу, неформальну освіту та професійну підготовку протягом усього життя) і програми підтримки стійкого і якісного працевлаштування та мобільності робочого потенціалу [3, с. 5].

Національна стратегія розвитку працівників освіти Республіки Болгарія відповідає вимогам та пріоритетним напрямам Національної програми розвитку Республіки Болгарії: Болгарія-2020 для підвищення рівня життя шляхом конкурентоспроможної освіти і професійної підготовки педагогічних працівників, щоб створити умови для якісної зайнятості, соціальної інтеграції та забезпечення доступності і якості вищої освіти. Болгарська стратегія підвищення якості педагогічної освіти орієнтована на реалізацію заходів, спрямованих на досягнення програми «всеосяжної, доступної та якісної освіти та професійної підготовки дошкільної, шкільної та вищої освіти», за допомогою синхронізації політики щодо підготовки, безперервного навчання і підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу й у зв'язку з правовою, інституційною та соціальною базами системи освіти.

Фахівці Міністерства освіти та науки Республіки Болгарія враховують аналіз рівня знань і компетенцій студентів педагогічних спеціальностей і визначають керівні принципи покращання якості педагогічної освіти на 2020 р. Також враховується необхідність публічності основних принципів, мети та заходів вищої освіти, будівництва механізмів зворотного зв'язку і координації з іншими національними стратегіями. [4]

Заходи щодо забезпечення міжгалузевого та інституційного співробітництва передбачають комплексний підхід щодо розробки та реалізації політики та пріоритетів розвитку системи освіти. Це потребує створення механізму реалізації, звітності, контролю та моніторингу результатів освітньої політики країни.

Організація навчання студентів педагогічних спеціальностей, їх зарахування до університету та присвоєння їм педагогічної кваліфікації по завершенні навчання регулюється Законом про вищу освіту Республіки Болгарія. Після завершення студентами професійного педагогічного навчання та присвоєння їм професійної кваліфікації „викладач”, що засвідчує право обіймати посаду викладача, професійний розвиток і безперервне навчання здійснюється в ході їхньої професійної діяльності. Розвиток професійних компетенцій педагогічних кадрів здійснюється через постійне навчання, мета якого полягає у здатностях:

- здобувати нові фундаментальні знання та навички в конкретних галузях навчання;
- змінювати існуючі або вводити нові державні освітні стандарти;
- збільшувати методичну підготовку і використання інновацій у навчанні.

Здобути професійну кваліфікацію «викладач» у Республіці Болгарія можливо в різноманітних освітніх закладах, що здійснюють підготовку освітян: 40 педагогічних факультетів, 2 філії педагогічних університетів, 2 педагогічні коледжі, центр безперервної освіти, центр підготовки кадрів та відділ кваліфікації. Загальна кількість студентів педагогічних спеціальностей складає 12245 осіб на 2013–2014 навчальний рік. Структура університетів, які здійснюють навчання за педагогічними спеціальностями, також різна: факультети, кафедри, центри безперервної освіти, центри післядипломної освіти, департаменти та підрозділи щодо професійної педагогічної підготовки [1, с. 5].

Міністерство освіти та науки Республіки Болгарія розробило проект «Розвиток рейтингової системи для вищих навчальних закладів у Республіці Болгарія», що ним фінансується та здійснює розробку рейтингової системи для вищих навчальних закладів Болгарії. Оновлене видання системи містить інформацію про 51 акредитований університет у Республіці Болгарія, що пропонують навчання на спеціальностях, розподілених у 52 професійних об-

ластях. За результатами аналізу цього проекту було встановлено, що працевлаштування випускників спеціальності «Педагогіка» за останні 5 років у відсотковому відношенні виглядає таким чином: 55,22% випускників працюють за спеціальністю, 6,48 – працівники торгівлі, 4,23 – економічні та адміністративні працівники, 34,06% – робітники інших сфер (рис. 1).

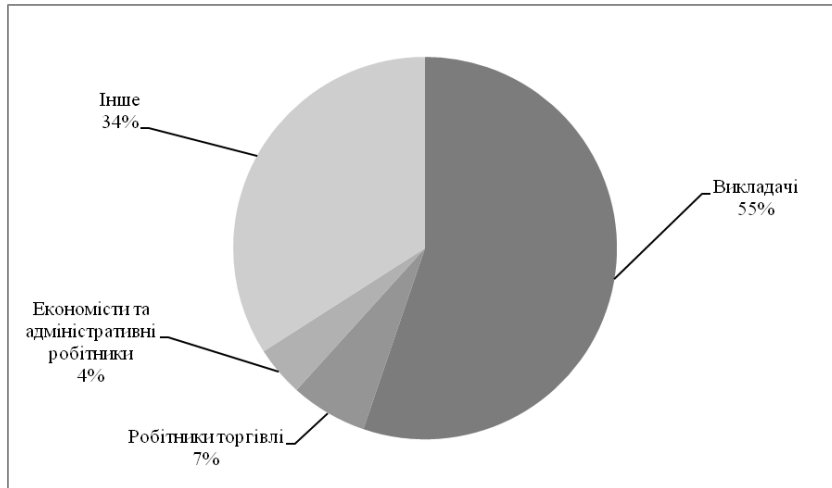

Рис. 1. Дані із сайту Міністерства освіти та науки Республіки Болгарія щодо працевлаштування випускників-педагогів за останні 5 років [2]

Фахівці Міністерства освіти та науки Республіки Болгарія стверджують, що система підвищення кваліфікації викладацького складу в галузі освіти повинна зосереджуватися у вивченні трьох взаємопов'язаних сфер [4]:

- нормативно-правової бази;
- системи професійної підготовки;
- професійних установ та організацій.

Протягом 2013–2014 навчального року для здобуття освітньої кваліфікації «бакалавр» і «магістр» студенти трьох професійних сфер напряму «Педагогічні науки» (зокрема «Теорія і управління освітою», «Педагогіка», «Педагогічна освіта у галузі») навчалися в 11 університетах країни. За інформацією з реєстру зарахованих і відрахованих студентів за підтримки Міністерства освіти і науки Республіки Болгарія, загальна кількість студентів педагогічної спрямованості становила 20060 осіб.

За даними Центру інформаційної служби освіти (ЦІСО) Міністерства освіти і науки Республіки Болгарія загальна кількість викладачів у системі середньої освіти на початку 2013–2014 навчального року становила 89748 осіб, з яких 98,4% зайняті в державному секторі освіти, а 1,6% в приватному. Порівняно з 2007 р. загальна кількість зменшилася на 9132 особи, або на 9,3%. Основними причинами зниження кількості педагогічних кадрів є скорочення кількості дітей і студентів у системі освіти більше ніж на 7%. Це викликано демографічними факторами (такими як низька народжуваність у попередні періоди і зовнішня міграція) і реформи в шкільній системі [1, с. 6].

Варто відзначити, що продовжується період фемінізації кадрів (2007–2013) – частка жінок з 84,4% в 2007 р. збільшилася до 86,3% (рис. 2). Крім того, є чітка тенденція до старіння педагогічних кадрів, що виражається в швидкому скороченні частки молодих фахівців у віці 34 років і збільшення частки осіб у віці 55 років і старше (рис. 3). Частка молодих фахівців з 15% у 2007 р. знизилася до 9,9% на 2013 р., і частка співробітників у віці 55 років і старше значно збільшилася (з 16,8% у 2007 р. до 29,3% в 2013 р.). Основна частка професорсько-викладацького складу у віці 35–54 років скоротилася на 66,8% (2007) – до 54,0% (2013) [1, с. 7].

Аналіз кваліфікаційної структури професорсько-викладацького складу показав значні позитивні зміни. Спостерігається загальне збільшення частки персоналу з професійно-

кваліфікаційним ступенем (ПКС) і збільшення частки тих, хто здобув четвертий і п'ятий ступені ПКС. У 2007 р. професійний ступінь здобули 29,5% професорсько-викладацького складу, а в 2013 р. ця частка досягла 36,2%. Частка працівників із здобутими 4-м і 5-м ступенями збільшилася з 10,7% у 2007 р. до 17,8% у 2013 р., або на 7,1 відсоткових пункти. Частка професорсько-викладацького складу зі здобутими 1-м, 2-м і 3-м ступенями незначно знизилася – з 18,8% у 2007 р. до 18,3% в 2013 р. (рис. 4).

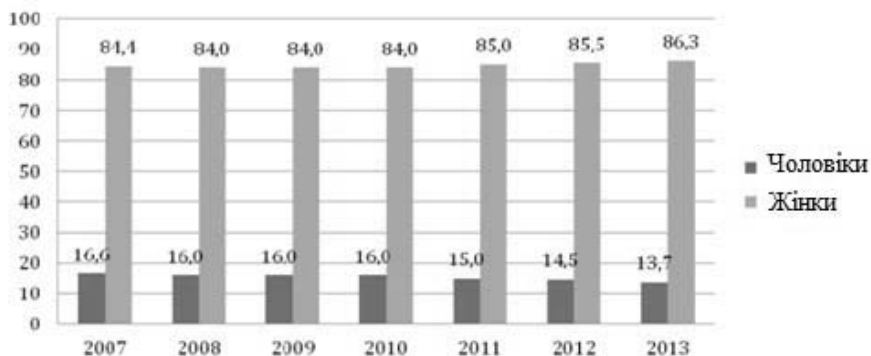

Рис. 2. Структура професорсько-викладацького складу за статтю

Джерело: ЦІСО [1, с. 7].

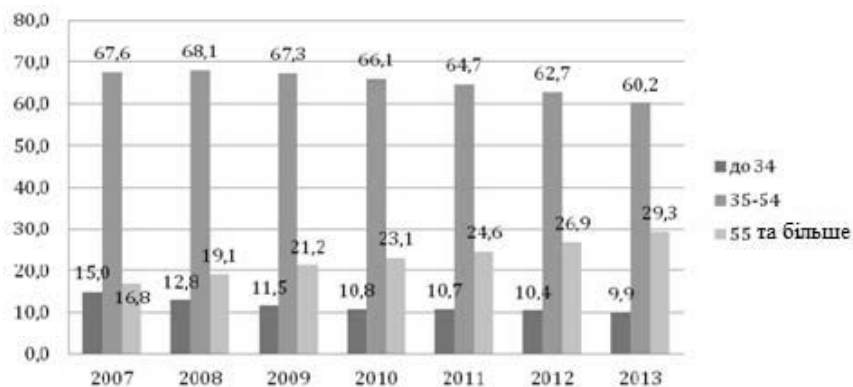

Рис. 3. Вікова структура професорсько-викладацького складу

Джерело: ЦІСО [1, с. 8].

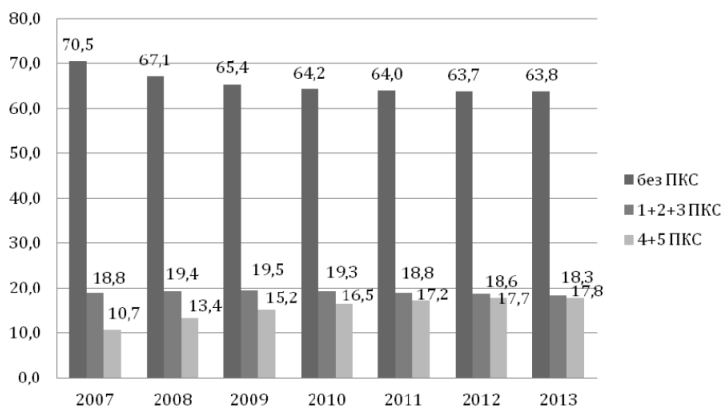

Рис. 4. Кваліфікаційна структура професорсько-викладацького складу

Джерело: ЦІСО [1, с. 10].

Високого рівня педагогічної майстерності освітян Республіки Болгарія виявилось недостатньо, щоб адекватно реагувати на вимоги та виклики сучасності. Дослідження Організації економічного співробітництва та розвитку щодо якості освіти показують, що зміни безперервного професійного навчання педагогічних кадрів є вкрай необхідними. Участь педагогічних кадрів, і зокрема вчителів, у професійно-технічних навчальних курсах на сьогодні є недостатньо активною.

Існуючі нормативні акти, щодо підготовки і підвищення кваліфікації викладацького складу не регулюють специфічні проблеми, що виникають через відсутність певних стандартів для початкового навчання та підвищення кваліфікації, контролю якості праці та контролю професійної підготовки для продовження навчання.

Фінансування заходів, окреслених у Національній стратегії розвитку працівників освіти Республіки Болгарія, здійснюватиметься за рахунок:

- державного бюджету;
- бюджету муніципальних утворень – у межах компетенції та відповідальності;
- оперативної програми «Розвиток людських ресурсів» 2007–2013, фінансується Європейським соціальним фондом і Оперативною програмою «Наука та освіта для гармонійного зростання 2014–2020 рр.»;
- власні кошти;
- інші джерела.

Отже, у результаті аналізу сучасного стану підготовки професійних педагогічних кадрів Республіки Болгарія можемо сформулювати такі проблеми галузі педагогічної освіти:

- застаріла методична підготовка освітян, що обумовлюється недостатнім використанням інновацій у навчанні;
- працевлаштування значної кількості педагогічних кадрів (44,77%) в інших робітничих сферах, що не відповідають кваліфікації «викладач»;
- чітка тенденція до старіння працівників освіти, що виражається у швидкому скороченні частки молодих фахівців у віці 34 років і збільшенні частки осіб у віці 55 років;
- недостатній рівень педагогічної майстерності для реагування на вимоги сучасності;
- існуючі нормативні акти щодо підвищення кваліфікації викладацького складу не вирішують специфічних проблем освітньої сфери.

Вважаємо, що для вирішення вищезазначених питань система професійної підготовки педагогічних кадрів Республіки Болгарія потребує подальшого комплексного наукового дослідження.

Висновки. Проведений аналіз сучасного стану професійної підготовки педагогічних кадрів Республіки Болгарія дозволяє стверджувати, що країна має ряд специфічних проблем, досвід вирішення яких може бути корисним для освітянської галузі України. Практика розв'язання проблем підготовки освітян Болгарії має бути врахованою у процесі реформування системи вищої педагогічної освіти України в контексті її інтеграції до загальноєвропейського освітнього простору. На наш погляд, питання професійної підготовки освітян Республіки Болгарія потребує подальшого комплексного наукового дослідження.

Список використаних джерел

1. Национална стратегия за развитие на педагогическите кадри 2014–2020 година. Май 2014 г. София, България.
2. Рейтингова система на висшите училища в България [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rsvu.mon.bg>
3. Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014–2020 г. септември 2014 г. София, България.
4. Офіційний сайт МОН Республіки Болгарія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rsvu.mon>

References

1. *Nacyonalna strategy'ya za razvy'ty'e na pedagogy'chesky'te kadry' 2014-2020 gody'na. Maj 2014 g.* [National strategy for development of pedagogical staff 2014-2020 year. Sofiya May 2014]. Sofia, Bulgaria. (In Bulgarian).

2. *Rejty'ngova sy'stema na vy'sshy'te uchy'ly'shha v Bъlgary'ya* [The rating system of higher education institutions in Bulgaria]. Available at: <http://rsvu.mon.bg> (In Bulgarian).

3. *Strategy'ya za razvy'ty'e na vy'ssheto obrazovany'e v Republy'ka Bъlgary'ya za pery'oda 2014-2020 g. septemvry' 2014* [Strategy for the Development of Higher Education in the Republic of Bulgaria for the period 2014-2020 in September 2014]. Sofia, Bulgaria. (In Bulgarian).

4. *Oficijny'j sajt MON Respubliky' Bolgariya* [MES official website of the Republic of Bulgaria]. (In Ukrainian).

В статье рассматривается современное состояние подготовки профессиональных педагогических кадров Республики Болгария. Проанализирована действующая Национальная стратегия развития работников образования Республики Болгария. Осуществлен анализ количественных показателей системы высшего педагогического образования страны. Охарактеризовано современное состояние и перспективы повышения квалификации профессорско-преподавательского состава педагогических специальностей.

Ключевые слова: высшее педагогическое образование, педагогические кадры, Республика Болгария, педагогическая квалификация.

The current state of training professional teaching staff in the Republic of Bulgaria is analyzed in this article. The current Educators' National Development Strategy in the Republic of Bulgaria is discussed. The quantitative indicators of higher pedagogical education in the country are analyzed. The current state and prospects for growth of qualified faculty members in teaching specialties are characterized.

Key words: higher pedagogical education, teaching staff, Republic of Bulgaria, educational qualification.

Одержано 9.10.2015.